

Fatih Sultan Mämmediň öñ eşdilmek aýratynlyklary

Category: Filosofiýa, Geň-taňsy wakalar, Kitapcy, Türkmen dili
написано kitapcy | 24 января, 2025

Fatih Sultan Mämmediň öñ eşdilmek aýratynlyklary FATIH SOLTAN MÄMMEDIŇ ÖÑ EŞDILMEDIK AÝRATYNLYKLARY

Türk-türkmen taryhyň iň tanymal şahsyyetleriniň biri bolan Fatih Sultan Mämmediň jynazasynda bolup geçen käbir zatlar eşdenleri haýrana goýdy.

Twitterde Kasym Bolatyň paýlaşan maglumatlarynda bellenip geçen detallar şeýle:

- Soltan Mämmediň jynazasy Stambulyň taryhynda iň dabaraly we mistiki çäreleriň biri boldy.
- Köne türki däp-dessurlara eýerip¹, soltanyň ok-ýaýy ikä bölündi we tabytynyň üstünde goýuldy. Atlaryň eýerleri-de ters oturdylyp, atlaryň gözünüň aşağına ýaş dökýän ýaly görnüş bermek üçin kül sepilipdi.
- Üç ylahy diniň kethudalarynyň jynaza gatnaşyşy ýaly, stambullylaryň hemmesi soltany soňky ýoluna ugratmaga gatnaşdy.
- Diňe muslimanlar däl, jöhitlerdir hristianlaram aglaýardy, kimse Injilden, kimse Töwratdan dogalar okap, muslimanlar bolsa Kurandan dogalar okaýardy.
- Soltan Mämmediň tabydyny köşkden ýörite düzülen uly topar alyp çykdy. Emma bärde iň geň galmaly ýeri: Tabydyň öñünde ary mumyýasyndan ýasalan soltanyň heýkeli bardy we heýkele onuň eşiklerinden geýdirilmegidi.
- Heýkel önde, tabyt yzda... Içi meýitli tabyt metjide getirildi.

- 1444-nji ýylda kakasy Sultan Myrat II-niň islegi bilen 12 ýaşynda tagta çykan Fatih Sultan Mämmet ýurduň ýagdaýyny we ýaşynyň kiçidigini göz öňüne tutup, iki ýıldan soñ, 1446-njy ýylda öz islegi bilen patşalygy kakasyna gaýdyp berdi. Mämmet soltanyň ikinji gezek tagta çykmagy 19 ýaşynda bolup geçdi.²
- Ene dili bolan türk-türkmen dili bilen birlikde grek, arap, latyn, pars, ibrany dillerinde suwara gepläp bilyärdi.
- Fatih Sultan Mämmet okamagy diýseň halaýardı. Alymlary, şahyrlary we senetkärleri ýygy-ýygydan köşgüne toplar durary we olar bilen gürrüňdeş bolmakdan çäksiz lezzet alýardı. Täsin we kän bilinmeyän zatlar barada makalalar ýazdyrardı, olary içgin öwrenerdi. Halypasy Akşemseddin Sultan Mämmediň iň uly hormat goýyan alymlarynyň biridir.
- Ylyma uly üns beren Fatih Sultan Mämmet daşary ýurtly alymlary, akyldarlary Stambula çağyrardı. Astonomiýanyň ussady Aly Guşçy Mämmet soltanyň döwründe Stambula geldi.
- Pars we arap dillerine geçirilen filosofiki eserleri okady. 1466-njy ýylda Ptolomeyiň kartasyny täzeden terjime etdirip, kartadaky atlary arap elipbiýinde ýazdyrdı. Trabzon Rum imperiýasynyň filosofy Amiroutzes bilen köşkde filosofiýanyň meseleleriniň üstünde söhbet ederdi.
- 1940-njy ýylda professor Süheyl Ünveriň ünsüni Topgapy köşgünde saklanýan bir depder çekýär. Bu depder Mämmet soltanyň çagalygynda ýöreden depderidi. Deperde atyň kellesiniň, leglegiň, baýguşyň, bürgüdiň, Fatihiň mugallymlarynyň we deň-duşlarynyň suraty bar. Şeýle-de grek elipbiýi, gül şekilleri, parsça goşgy setirleri hem deperde ýer alýar.³
- Stambulyň eýelenen günü ýokary derejeli birnäçe kişi Sultan Mämmediň tarapyna goşulýar. Bularyň başyny taryhçy, diplomat, rum ýazyjysy Impozly Kritowulos çekýär. Ol soltanyň biografiýasyny ýazypdyr. Sultan Mämmediň ömrüniň on ýedi ýylyny gürrüň berýän elýazma «Tarih-i Sultan Mehmed Han-i

Sani» kitaby häzir Topgapy köşgünde saklanýar.

- Soltan geografiá we taryh bilen içgin gyzyklanypdyr. Awni tahallusy bilen şygyrlar diwanyny ýazypdyr.
- Soltan köşkde uly kitaphana gurdurypdyr. Kitaphanada Aristoteliň, Sent Tomasyň, Aquinasyň kitaplary bar. Häzirki döwrüň waka-namaçylyk («Vaka-i Name») däbiniň, ýagny, taryh ýazyjylygynyň döreýşi Soltan Mämmediň döwrüne degişlidir.
- Fatih Soltan Mämmet Italiýany we italýan medeniýetini içgin bilipdir. Onuň soňky ýörişi hem Italiýa bolmaly eken. Şonuň üçin ol Gedik Ahmet paşanyň serkerdelik edýän goşun birligini Pugliýa oblastyna ýerleşdiripdi.
- 1979-njy ýylyň tomsunda wenesiýalylardan ökde suratkes ibermeklerini haýys edipdir. Şol ýylyň güýzünde Gentile Bellini Stambula gelipdir. Ol häzir Londonyň «National Portrait Gallery» galareýasynda saklanýan «Fatih» kartinasyny çekipdir.⁴
- Mämmediň ogly Baýezit II Bellininiň çeken meşhur suratyny we beýleki suratlary köşkden aýrypdyr. Bellininiň köşgүň käbir diwarlaryna çeken freskalarynyňam ýüzi suwalyp ýapylypdyr.
- Soltan 1481-nji ýylyň 3-nji maýynda aradan çykypdyr we «Fatih» metjidine ýanaşyk «Fatih» kümmединde jaýlanypdyr.
- Mämmet sultan aradan çykanda egnindäki köýneginiň ýakasy ýyrtyk eken. Lukmanlar munu soltanyň dem alşy aňsatlaşsyn diýip edipdir. Köýnek häzir Topgapy köşgünde saklanýar.
- Ölumi zäherlenme synanşygynadanmy ýa-da deñiz iýmitlerini (leňñeç, ikra) iýeni üçin podagra keseline ýolugandygy sebäplimi... anyk belli däl.⁵

Çeşme: «Fatih Sultan Mehmet Hakkında Bilmedikleriniz».⁶

* Giňişleyín maglumat üçin seret:

[1] *Gylýç haky we Fatih Soltan Mämmediň Aýasofýa wesýeti*
<http://kitapcy.com/news/2020-06-18-11803>

[2] Fatih Mämmet
<http://kitapcy.com/news/2019-11-09-9106>

[3] Fatihiň depderi!
<http://kitapcy.com/news/2020-08-22-12166>

[4] Fatih Soltan Mämmet. Suratkeş Bellini we portret sungaty hakynda
<http://kitapcy.com/news/2020-01-23-10278>

[5] Fatih Soltan Mämmet bioýarag arkaly öldürildimi
<http://kitapcy.com/news/2020-05-11-11495>

[6] Fatih Soltan Mämmediň heniz bilinmeýän baş esasy aýratynlygy
<http://kitapcy.com/news/2019-06-15-7368> Geň-taňsy wakalar